

RISK FACTORS OF FEMALE-PERPETRATED DOMESTIC VIOLENCE

Danuta RODE

SWPS University of the Social Sciences and the Humanities, Katowice, Poland

Abstract

The research sought (1) to examine risk factors of domestic violence committed by women and (2) to describe the psychological characteristics of female perpetrators. The results indicated that female perpetrators of domestic violence have difficulty maintaining emotional balance and are characterized by impulsiveness and heightened excitability. The study found that perseverance and the tendency to abuse alcohol are risk factors in domestic violence committed by women. After stimuli have ceased to act, and when focussing attention on a bad mood and remembering previous anger episodes, female perpetrators show a greater tendency to continue behaviour and to repeat it. In these circumstances alcohol consumption functions as an inhibitor of violent behaviour and aids emotional coping. The results, which can also be employed to formulate plans for social and psychological assistance and for treating or supervising female perpetrators of domestic violence, make it possible to determine the risk factors of female-perpetrated domestic violence.

Keywords

Domestic violence; Domestic violence against men; Female-perpetrated domestic violence; Risk factors.

Received 4 January 2020; accepted 17 February 2020

1. Introduction

One of the reasons that female domestic violence has a lower social profile is that it leaves less severe injuries on the bodies of victims, who are reluctant to reveal that violence has been done to them by a woman – a woman who is often, indeed, their life partner. Evidence suggests that the violence gender gap is narrowing systematically and that women commit a greater and greater proportion of crimes involving violence (e.g. Rennison, 2009). The number of women entering the justice system as accused persons in criminal cases involving domestic violence has risen rapidly, and female-perpetrated violence has attracted increasing attention from scholars (Manchak, Skeem, Douglas, Siranosian, 2009). The research set out here attempts to establish the risk factors for the acts of domestic violence committed by women and to provide

a psychological description of women as perpetrators of domestic violence.

Only a few scholars have so far attempted to diagnose the phenomenon of female violence (Steinmetz, 1987; Rennison, 2009; Murdoch, Vess, Ward, 2010; Straus, 2003). They have primarily tried to present the signs and symptoms of the violence done by women to their partners, but have also described the forms it takes and its scope. Less attention has been paid, however, to depicting the psychological characteristics of women who use violence against family members. Knowledge of this subject, elements of which can be found in sources describing battered husband syndrome (Steinmetz, 1987; 1988) and female violence in heterosexual relationships (Goldenson, Geffner, Foster, Clipson, 2007; Stuart, Moore, Gordon, Ramsey, Kahler, 2006) is very widely dispersed. Dutton (1994), and Goldenson, Spidel, Greaves and Dutton (2009),

provide accounts of the problems female perpetrators of violence have in maintaining emotional balance. Emotional instability causes frequent mood changes and poor emotional control. What is more, women experience tension in the form of, for example, irritability and anger, more often than men, which makes it more likely that they will act violently against those they see as responsible for these emotions. An analysis of the research results presented by Rode, Rode and Januszek (2015) on the psychological characteristics of male and female perpetrators of domestic violence suggests that the women are more open to experiences and are richer in powerful emotions and sensations, while the men are more conventional in their behaviour and conservative in their outlook. One factor in female perpetrators of violence that is perhaps conducive to adapting easily to various life situations is a higher level of emotional intelligence, which makes greater flexibility of behaviour and openness to others possible. It must immediately be added, however, that in the sphere of emotional functioning – regardless of gender – perpetrators of violence show reduced levels of the skills and abilities that allow effective processing of emotional information and make it possible to cope with the demands and pressures of the environment, including a lower ability to maintain close interpersonal ties (Rode, 2014; Rode et al., 2015).

It is noticeable that the literature on the subject, which for reasons mentioned above is scant, is almost entirely focused on physical violence and that the other major forms of violence, that is, female psychological and sexual violence, remain, with a few exceptions (Mathews, Mathews, 1989; Goldenson et al., 2007; Vess, 2011), unstudied. Straus (2003) states that in thirty-five years of studying violence between formal and informal couples living together, and having examined almost thirty areas of research in this field, the number of attacks initiated by both sexes has equalised, and the most frequent motive for physical violence used by both men and women is the urge to dominate and exercise control (Winstock, Straus, 2016). Archer (2002), Mechem, Shofer, Reinhard, Hornig and Datner (1999), and Hamberger and Larsen (2015) report that forms of physical violence used by women against their partners are very aggressive: men who fall victim to women's violence are kicked, bitten, punched, and asphyxiated, which results in depressive states, anxiety, psychosomatic disorders, suicide attempts and self-harming. Cugowski (2012) identified acts of female-perpetrated domestic violence based on an investigation of 119 "Blue Cards" (specially-designed cards that police officers are required to complete when they respond to domestic violence calls in

Poland). The forms of violence used by wives against husbands were pushing (69%), hitting (44%), slapping (41%), general bodily harm (37.5%) and kicking (21.8%). The forms of psychological violence used by wives against husbands were criticism (94%), verbal abuse (94%), humiliation (84%), bullying (81%), threats (69%) and ridicule (63%).

Children, especially daughters, were exposed to acts of violence committed by mothers. Here, the most frequent forms of violence were pushing (80%), pulling/jerking (67%), hitting (53%) and kicking (33%). With respect to sons the forms of aggression were either present in smaller proportions – pushing (20%), hitting (40%) – or did not occur at all: kicking or pulling/jerking, for example. The forms of psychological violence used against children were ridicule (daughters 63%, sons 60%), verbal abuse (daughters 93%, sons 80%), and criticism (daughters 83%, sons 60%). The international research reports that the repertoire of forms of domestic violence is similar in other countries. In this respect the report compiled by Abused Men in Scotland (AMIS) which found, based on government data, that the risk to men aged over sixteen of being abused by female partners was 13%, offers a good example. Furthermore, analyses have revealed that children witnessed the acts in as great a proportion as 25% of cases of domestic violence done to men (Dempsey, 2013).

Rossegger and his team (2009) offer interesting data on perpetrators of violent crimes in Switzerland. They report that though women make up a definite minority of perpetrators of these crimes (only 8%), they are responsible for 56.3% of the crimes in which victims are either seriously or fatally injured. Similar data are offered by Julia Ross and Jody Babcock (2009), who observed that the women in their studies behaved in a more dominant, accusatory and contemptuous way towards their partners during arguments than did the men. These data demonstrate that women who use violence are often more brutal in their actions than men.

Straus (2003) notes that research into abuse of women frequently overlooks the fact that women themselves initiate and provoke physical attacks. Finkel's I3 Theory (2012), which serves as a foundation for structuring the numerous risk factors that lead to violence, lays stress on a hitherto neglected, if not completely overlooked, factor: provocation. As the main driver, it is a factor that can be triggered by a partner's behaviour or when frustration arises because a goal cannot be achieved. Individual factors, situational factors and factors of socialisation decide whether a person will react aggressively when provoked. To

summarise the material presented in this section, it can be stated that a considerable proportion of the comparative research finds that men and women are equally likely to initiate physical attacks. Moreover, the same motives, which include control, domination, enforcing or accomplishing something, expressing anger, retaliation, and the desire for revenge or self-protection, apply to both groups (Straus, 2003; Cabalski, 2014). The following research questions were formulated based on the literature:

- Do female perpetrators of domestic violence differ with respect to selected features of personality, temperament, and attachment styles from women convicted of non-violent offences?
- Which variables of personality, temperament, socialisation and demography best explain the risk that female-perpetrated domestic violence will occur?

The research design considered four categories of variables – personality, temperament, socialisation and demography – that, according to the literature, could be significant predictors of violent behaviour (Barlett, Anderson, 2012; Meloy, 2003; Middlebrooks, Audage, 2008; Egan, 2008; Rode, 2010; Burfeind, Bartusch, 2011). A decision was made based on the literature to distinguish the following psychological characteristics of female perpetrators of violence: personality traits based on the Big Five (*neuroticism, extroversion, openness to experience, agreeableness and conscientiousness*), features of temperament (*briskness, perseverance, sensory sensitivity, emotional reactivity, endurance and activity*), and attachment styles (*avoidant, anxious-ambivalent, and secure*). The demographic variables were *education, place of residence, marital status, living conditions and material status of the family*, and *alcohol abuse by a female perpetrator*. The variables of socialisation taken into account were *alcohol in the family* (abuse of alcohol by the father or mother), *experience of physical or psychological violence as a victim in the family of origin*, and *conflict between parents*.

There is a long history of research into the connection between personality and the tendency to abuse family members. Dutton (2001) demonstrated that characteristics such as insecure attachment, borderline personality traits and symptoms of chronic trauma (traumatic experiences) combine in male and female perpetrators of violence to form what is known as the abusive or violent personality. Zach Walsh and his team investigated whether male and female perpetrators of domestic violence have different personality traits (2010). They concluded that both male and female perpetrators of intimate partner violence can

be divided into three groups: anti-social perpetrators, who possess a high level of psychopathic personality traits; dysphoric perpetrators with high levels of anxiety, depression and other forms of mental illness; and low pathology perpetrators with generally normal personalities who rarely display any tendency to violence.

Temperament

As a feature of temperament, activity regulates the search for stimulation and depends on the level of reactivity. In some cases, aggressive behaviours are used to compensate for a stimulation deficit. Studies undertaken by Straus, Gelles and Steinmetz (1980) and by Birkley and Eckhardt (2015) found a high level of aggressive reaction to very low level stimuli, while Caprara, Perugini and Barbaranelli (1994) described perpetrators of heightened excitability and excessive impulsiveness who reacted strongly to even the smallest stimulus or provocation. Cabalski (2014) found that hyper-excitability, rapid flaring of tempers, and aggression were clearly discernible in the psychological profiles of female perpetrators of violence. Goldenson et al. (2009), meanwhile, demonstrated that traits of temperament, such as emotional reactivity or perseveration, are a significant component of acts of violence committed by both men and women.

Attachment styles

The theory of attachment styles provides a foundation for understanding and explaining the cognitive, affective, and behavioural elements of intimate relationships, of which tension and conflicts form a part (Goldenson et al., 2009; Carnelley, Pietromonaco, Jaffe, 1994). The results of research in this field identify the significant role played by repressed anxiety and intimacy avoidance in the journey from exposure to violence in childhood to using violence against a partner as an adult. Particular attention has been devoted to the attachment styles of women in studies by, for example, Goldenson et al. (2007) and Orcutt, Garcia and Pickett (2005), which reported that individuals with an insecure attachment style demonstrate a tendency to conceive of their partners as unavailable, undependable and unreliable. Studies of female perpetrators of domestic violence have revealed a common pattern of psychopathological traits (trauma, suspiciousness and hostility) within the bounds of the personality (Simmons, Lehmann, Cobb, Fowler, 2005; Stuart, Moore, Gordon, Ramsey, Kahler, 2006).

2. Methods and sampling

Consistent with the assumptions of the study, the groups were differentiated according to type of offence (purposive sampling). Two groups of women were studied: 130 women convicted for mistreatment of members of their families under article 207, paragraphs 1 and 2 of the Criminal Code, and 80 women convicted for non-violent offences who were serving prison sentences. The author secured the consent of prison governors to conduct research, which made it possible to select a research group with the participation of psychologists working in the prisons concerned and to conduct the research according to the planned procedure. The participants expressed their consent to taking part in the studies and were informed beforehand of their purpose and of the fact that the results would be anonymised. It was further explained to them that participation was voluntary and they were free to withdraw at any moment with no adverse consequences. Some of the research presented here was performed and written up by Dominik Zagala as part of a master's thesis entitled "Risk factors for the use of violence by men and women".

3. Participant profile

3.1. Demographic factors

The average age in both groups of women was 37. The majority had completed initial and vocational education (77.5% overall for both groups, 38.6% and 38.9% for the respective groups), while women who had completed secondary and higher education made up 22.5% of the group studied. Of this 22.5%, only 2.46% had completed higher education. The majority of the women in the group were married (70.3%), while the remainder were in informal relationships. As a supplement to the demographic profile, it is worth

noting that the majority of the participants lived in cities and towns (86.6%) and that a good proportion of them (61.2%) regarded their living and material conditions as good or very good.

3.2. Factors of socialisation

It may be stated that a clear majority of female perpetrators of violence (53.1%) consume alcohol (women incarcerated for non-violent offences: 43.8%) and were brought up in family environments in which the majority of the parents did not abuse alcohol (fathers 63.9%; mothers 81.5%). It can therefore be assumed that alcohol was not a fundamental source of conflict and stress in their families of origin, and that they were not exposed to certain patterns of behaviour they could have modelled, such as solving problems with the aid of alcohol. The data are set out in Table 1.

This distribution of results could suggest that abuse of alcohol in the family of origin is neither a necessary or sufficient condition to determine future violent behaviour. The participants experienced acts of both physical (34.6%) and psychological violence (45.3%) in their biological families, and they were brought up in families in which there was often conflict between parents (46.2%). The women who committed non-violent crimes were also brought up in families in which the parents were not able to solve problems by talking and instead resorted to quarrelling as a solution. It is possible to draw the conclusion that, on the one hand, it is highly likely that some of the participants formed and internalised a generalised representation in which conflict and aggression are closely linked. Children who see their parents arguing, and who are the targets of their acts of violence, model an aggressive style of behaviour and learn that aggression is an acceptable means of solving problems. On the other hand, there are still other factors, which could be within the family or outside it, that have a considerable influence on who, in the course of their development and upbringing,

Table 1
Socialization variables: quantitative and percentage distribution

		Alcohol perpetrator		Alcohol father		Alcohol mother		Physical violence		Psychological violence		Conflict between parents	
		Yes	No	Yes	No	Yes	No	Yes	No	Yes	No	Yes	No
Women who use violence	N	69	61	47	83	24	106	45	85	59	71	60	70
	%	53.1	46.9	36.1	63.9	18.5	81.5	34.6	65.4	45.3	54.7	46.2	53.8
Non-violent women	N	35	45	43	37	24	56	13	67	23	57	35	45
	%	43.8	56.2	53.7	46.3	30	70	16.3	83.7	28.7	71.3	43.7	56.3

ing, will become more aggressive and who will learn to control their emotions.

4. Measurement methods

4.1. The NEO-FFI Personality Inventory by Costa and McRae

This is a tool that measures five personality traits: neuroticism (NEU), extroversion (EXT), agreeableness (AGR) openness to experience (OTE), and conscientiousness (CON) and is equipped with a sixty-item questionnaire that has twelve questions for each of the five dimensions. The participants record their responses on a five-point scale, on which one denotes a complete lack of agreement with a statement and five denotes complete agreement with a statement. The questionnaire used was a Polish adaptation of Costa and McCrae's model. The α -Cronbach coefficients for the five scales were as follows: neuroticism (0.80), extroversion (0.77), agreeableness (0.68), openness (0.68), conscientiousness (0.82) (Zawadzki, Strelau, Szczepaniak, Śliwińska, 1998).

4.2. Formal Characteristics of Behaviour: Temperament Questionnaire (FCZ-KT)

This tool, which is based on the regulatory theory of temperament, is intended to diagnose temperament. Its questionnaire includes 120 questions: 20 for each of the six scales. The α -Cronbach coefficients for the scales were as follows: briskness (0.77), perseverance (0.77), sensory sensitivity (0.72), emotional reactivity (0.82), endurance (0.86), activity (0.82). The results on each scale of the FCZ-KT are calculated by adding up the number of diagnostic responses. The results are then converted to produce stanine norms. There are two aspects to their interpretation: psychometric and psychological.

4.3. Attachment Styles Questionnaire (KSP)

This tool is based on the ideas of Hazan and Shaver. Referring to the attachment styles defined by these authors, Plopp (2008) devised a questionnaire made up of three scales: secure attachment style, anxious-ambivalent attachment style, and avoidant attachment style. The tool consists of 24 statements, to which participants respond by choosing an answer on a seven-point scale where one denotes complete lack of agreement with a statement and seven denotes complete agreement with a statement. The reliability of the question-

naire's three dimensions is high: secure attachment style ($r = 0.91$), anxious-ambivalent attachment style ($r = 0.78$), avoidant attachment style ($r = 0.80$). The reliability results for each of the scales confirm that the attachment styles questionnaire satisfies the methodological requirements.

4.4. Author's own questionnaire

The questionnaire designed by the author was the source of the following data: 1. The participants' demographic data, which consisted of age, education, marital status, place of residence, alcohol abuse, treatment for alcohol abuse, and living and material conditions. 2. Conditions of socialisation, which consisted of abuse of alcohol by parents, conflict between parents, and experience of physical and psychological violence in the family of origin.

5. Results

The results analysis is presented in the order the research questions were asked. Due to the unequal number of observations in the compared groups a non-parametric Mann-Whitney U test was employed to answer the question of whether female perpetrators of domestic violence differ with respect to selected features of personality, temperament, and attachment styles from women convicted of non-violent offences. The significant differences between the medians of the variables in the groups are displayed in the figures.

5.1. Do female perpetrators of domestic violence differ with respect to selected features of personality from women convicted of non-violent offences?

The only difference appears in the case of the neuroticism variable. It can be stated that female perpetrators of violence are more neurotic than women who do not use violence.

5.2. Do female perpetrators of domestic violence differ with respect to features of temperament from women convicted of non-violent offences?

The non-parametric Mann-Whitney U test identified statistically significant differences at the level of the perseverance and emotional reactivity variables in the groups compared. Perpetrators of violence are more perseverative and emotionally reactive when

compared to the women who were not convicted for violent crimes.

5.3. Do female perpetrators of domestic violence differ with respect to attachment styles from women convicted of non-violent offences?

No statistically significant differences were identified for the attachment style variable between the

group containing female perpetrators of violence and the group of women who had been incarcerated for non-violent crimes.

It can be noted in summarising the results of this section of the study that, when compared with the group of women who do not use violence, the women from the group who do use it are less emotionally balanced, tend to experience negative emotions more often, tend to react to low-level stimuli, and tend to

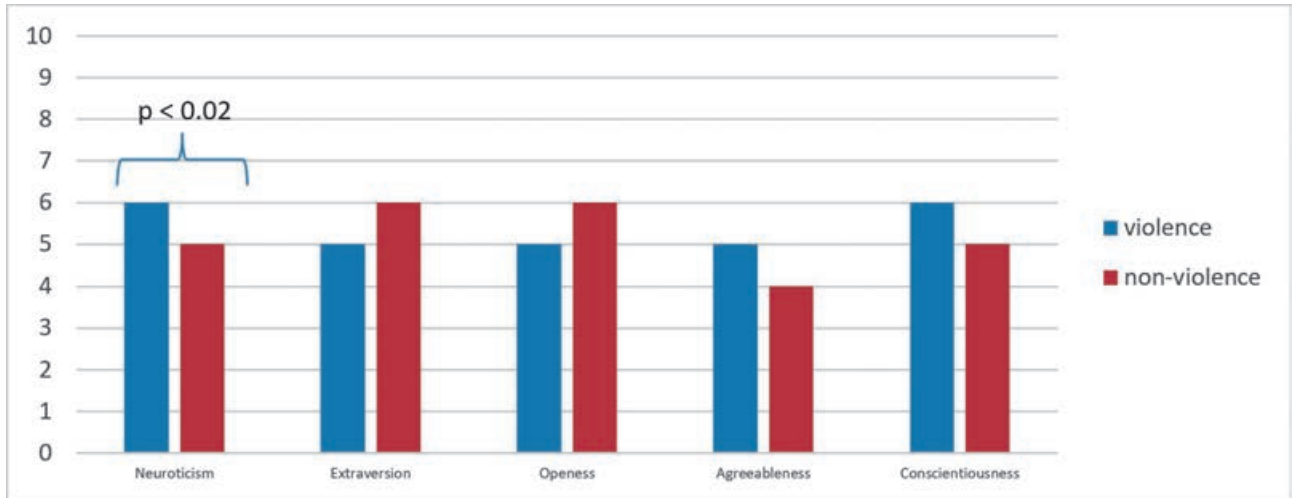

Fig. 1. Personality traits: comparison of female perpetrators of domestic violence with women imprisoned for non-violent crimes.

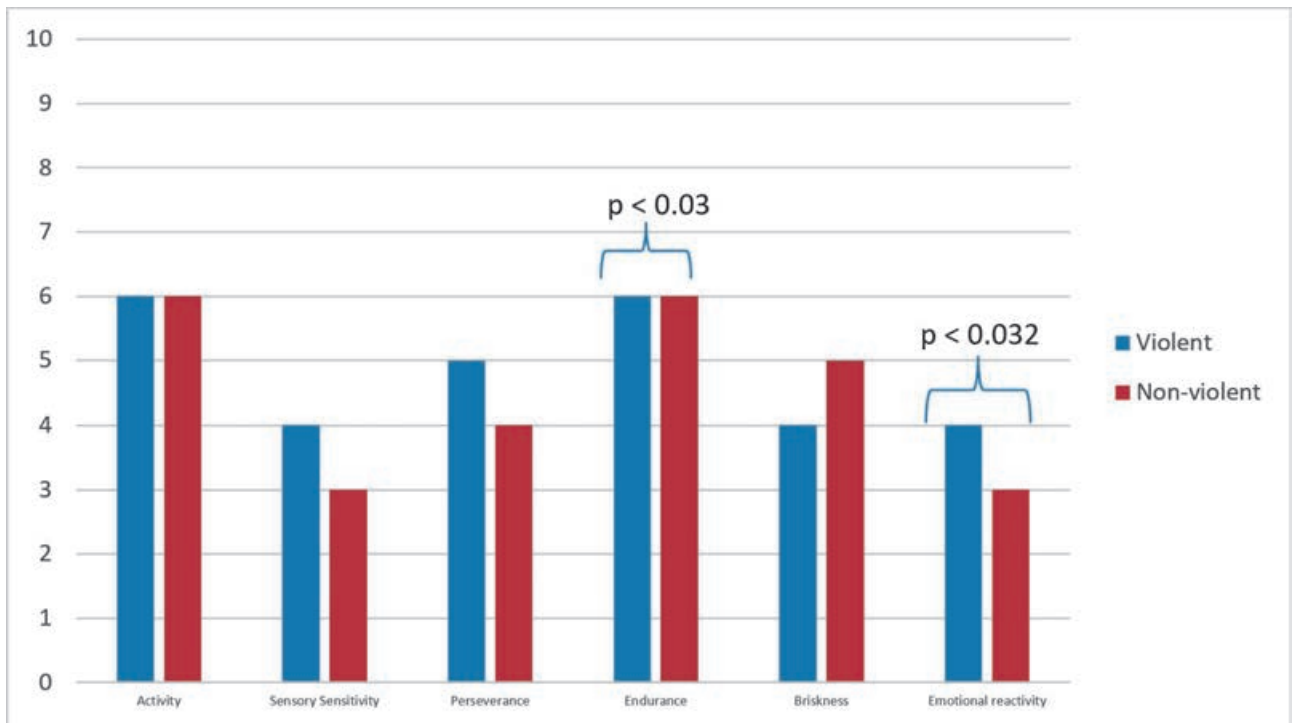

Fig. 2. Traits of temperament: comparison of female perpetrators of domestic violence and women who do not use violence.

repeat the behaviour in question even when the stimulus has ceased to act. It may be supposed that these are women who are more impulsive and are unable to control a negative stimulus when it appears. They will be more inclined to respond to a stressful situation by immediately removing the stimulus – possibly through an act of violence. This attitude could be the result not only of the way the women's personalities and temperaments are constructed, but also of the environments they grew up in. Violence – mainly physical violence – was used in their homes, which, on the principle of social learning, could have been internalised as an adequate way of responding. Alcohol consumption, which lowers the reaction threshold to stimuli and can increase the number of instances of violence, can also be linked with women's acts of domestic aggression. If these conclusions are to be pursued, deeper study, as well as a broader model and method, are required.

5.4. A regression analysis was performed to answer the question of which variables of personality, temperament, socialisation and demography best explain the risk of acts of female-perpetrated domestic violence

The variables with the highest levels of statistical significance were included in the regression model. Because of the different scales employed to measure the variables (an interval scale for quantitative variables and a nominal scale for qualitative variables), a logistic regression was conducted, in which non-dichotomous qualitative variables were recoded. In the regression analysis here, the variables of socialisation and demography are therefore called quantitative variables, while the psychological variables of personality, temperament, and attachment style are called qualitative variables due to the way they were measured.

The logistic regression was performed in three stages. In the first, a model was built for the independent qualitative variables and in the second the same was done for the quantitative variables. A general model was then formulated. Due to the strong inter-correlations between the predictors, a series of tests of independence for the qualitative predictors and the dependent variable, as well as a series of significance of difference tests for the quantitative independent variables with respect to the dependent variable, were conducted as a preliminary step in the logistic regression analysis for the violence variable. All of the qualitative predictors that correlated with the dependent variable of violence were investigated in the initial model for the qualitative variables. The statistically significant predictors were alcohol consumption (OR = 2.28; χ^2 Wald = 5.80; $p < 0.02$) and experience of violence in the family of origin (OR = 2.36; χ^2 Wald = 3.81; $p < 0.05$).

The final model for the quantitative variables contained only perseverance (OR = 1.15; χ^2 Wald = 7.51; $p < 0.006$). None of the predictors were statistically significant, which was probably caused by the powerful correlation of neuroticism with emotional reactivity ($r > 0.60$; $p < 0.01$).

A regression analysis using independent variables made it possible in the second step to restrict the set of variables significant for the variable under analysis, which was violence done by women. The variables are alcohol consumption and perseverance. In the model, both of these variables were significant, and there was a good fit between the model and the data: $\chi^2 = 11.38$ (df = 2; N = 130); $p < 0.003$.

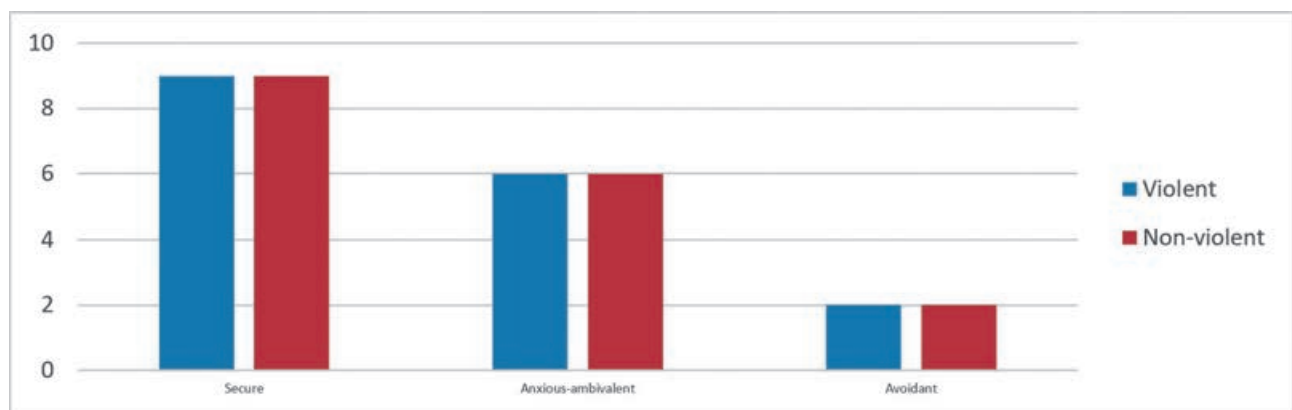

Fig. 3. Attachment styles: differences between female perpetrators of domestic violence and women who do not use violence.

Table 2
Qualitative variables: plotting the female group regression model

	B0 const.	Place of residence	Alcohol consumption	Experience of violence in the family of origin
Score	1.51	-0.53	0.82	0.97
Standard error	0.76	0.28	0.35	0.45
t(164)	1.99	-1.92	2.35	2.17
P	0.05	0.06	0.02	0.03
-95% CL	0.01	-1.08	0.13	0.09
+95% CL	3.01	0.01	1.50	1.85
χ^2 Wald	3.97	3.7	5.80	3.81
P	0.05	0.05	0.01	0.03
Odds ratios for specific units of change	4.53	0.59	2.26	2.64
-95% CL	1.01	0.34	1.14	1.09
+95% CL	20.29	1.01	4.49	6.38
Odds ratio**		0.34	2.26	2.64
-95% CL		0.11	1.14	1.09
+95% CL		1.03	4.49	6.38

Total loss: 97.92, $\chi^2(3) = 15.142, p = 0.002$

Odds ratio: **Odds ratio for a change equal to the observed range of values of the analysed variables

Table 3
Quantitative variables: plotting the female group regression model

	B0 const.	Perseverance	Emotional reactivity
Score	-1.02	0.12	0.04
Standard error	0.66	0.06	0.04
T (164)	-1.55	2.08	0.91
P	0.12	0.04	0.36
-95% CL	-2.31	0.01	-0.05
+95% CL	0.27	0.23	0.13
χ^2 Wald	2.42	7.51	0.83
P	0.12	0.04	0.36
Odds ratios for specific units of change	0.36	1.13	1.04
-95% CL	0.10	1.01	0.95
+95% CL	1.32	1.26	1.14
Odds ratio**		7.58	2.15
-95% CL		1.10	0.41
+95% CL		51.96	11.37

Note: Total loss: 98.73, $\chi^2(2) = 8.8, p = 0.012$

Odds ratio: **Odds ratio for a change equal to the observed range of values of the analysed variables

Table 4
Logistic regression model for the female violence variable

Predictor	Score	SE	t (239)	χ^2 Wald	P	OR
Alcohol consumption	0.73	0.36	2.04	4.14	0.04	2.07
Perseverance	0.12	0.05	2.33	5.42	0.02	1.13

6. Discussion and conclusions

Female perpetrators of domestic violence have difficulty in maintaining emotional balance, are emotionally unstable, and have little control over their emotions. This conclusion, which has been confirmed by other scholars, should be regarded as well-founded. Dutton (2007), Cavanaugh and Gelles (2005), and Goldenson et al. (2007) stress that women experience tension – in the form, for example, of irritability and anger – more often than men, which increases the possibility that they will commit violent acts. Furthermore, according to Chiffriller and Hennessy (2006), they are characterised by impulsiveness and heightened excitability. The researchers concluded that over-excitability, and/or aggression, could also result from hormonal fluctuations which, taking effect during the pre-menstrual period, lead women to be more inclined to react emotionally. In this way the fluctuations primarily influence changes in the way threats are perceived and do not directly influence the drive to aggression itself (Niehoff, 2005).

Alcohol consumption and perseverance are the factors that appear to possess particular significance in predicting violence risk in the group of female perpetrators of domestic violence. Frequent alcohol consumption could be associated with the lowering of the threshold for reacting to stimuli and with decreased levels of respect for social norms. Alcohol consumption might also be a means of coping with stress and a regulator of the tensions present when optimal levels of excitability are exceeded. It can be stated in summary that the more alcohol female perpetrators of violence consume, the greater is the risk that they will commit acts of violence. As already mentioned, it can be said – put in the simplest of terms – that alcohol leads to lowering of tensions. Women, whose emotional dimensions are more developed relative to men, experience feelings such as hurt and guilt, and states of depression and anxiety, much more often (Van Voorhis, Wright, Salisbury, Bauman, 2010; Spidel, Greaves, Nicholls, Goldenson, Dutton, 2013). It can be asserted that women engage in a form of self-healing when they use alcohol to help them mitigate unpleasant emotional states: under the influence of alcohol, conditions of emotional dysfunction, such as anxiety, fear and uncertainty, dissipate. It is likely that intoxication also lends female perpetrators of violence a sense of control.

Perseverance, a temporary characteristic of behaviour, is a trait of temperament that is linked to neuroticism. An increase in perseverance can indicate a greater tendency to repeat behaviour after the stimulus has

ceased to act. In the case of female perpetrators of domestic violence, it is possible that a higher level of perseverance makes it impossible to cope with an unpleasant stimulus and with a longer period of involvement in a situation (including the prospect of ruminating over it), which can result in acts of violence. Focusing attention on a bad mood that is growing worse, recalling previous episodes of irritability or anger, and thinking about their causes and consequences, are component parts of the acts of violence women commit (Sukhodolsky, Golub, Cromwell, 2001). For these behaviours, alcohol could act both as a catalyst and an aid to surviving them. It is possible that other variables associated with socialisation, or that situational variables, which have not been included in the research model or whose associations with violence were not identified by the statistical analysis, also influence the mode in which women react with the use of violence.

It is worth noting that perseverance – a temperamental, temporary characteristic of behaviour – proved to be one of the risk factors in the group of women. This may indicate that the major risk factor for the occurrence of violence is people's need for stimulation and the way in which they respond to the stimuli that appear in the environment, which is also a question of how their nervous systems are constructed. It is necessary, however, to exercise caution in drawing conclusions about the general population. After all, not everyone who has a problem with maintaining an appropriate level of excitability will be inclined to use violence. This phenomenon should be considered on a number of levels, and the results set out here can aid further investigations.

The author's own research that is presented here addresses selected aspects of the exceptionally complex issue of the risk factors for female-perpetrated domestic violence. The empirical material made it possible to set out significant research findings and to offer an interpretation of them. Yet a number of subjects remain that require considerable attention and further research. They include introducing measures of anger rumination – understood as a tendency to recall previous episodes of anger or irritability and to think about their consequences and the reasons for them – to the research design. Though existing research has demonstrated that anger rumination conditions aggression (Anestis, Anestis, Selby, Joiner, 2009), no studies have so far addressed its association with violence and gender. To seek the factors that shape the cognitive schemata of female perpetrators of violence and their influence on perceptions of conflicts within marriage and ways of coping with them would seem to be an important path to take. This would help to for-

multate more precise responses to the question of why experiencing violence in childhood leads some people to use violence in adult life when it has no influence whatsoever on others, who will never, and have never, committed acts of domestic violence.

It is also worth drawing attention to the specific role of violence-risk assessment in close relationships as an important factor in counteracting violence in family relationships. Violence-risk assessment rests on the results obtained by researchers who have striven to gauge the risk that perpetrators will engage in further aggressive behaviour and continue to do violence to their partners (Andrews, Bonta, 2010; Taxman, Marlowe, 2006). The principle of risk assumes that it is possible to predict criminal behaviour and that the level of intervention should be commensurate to the level of risk perpetrators present. To analyse the individual predispositions for violent behaviour of people who commit acts of aggression (including within the family), to examine their life histories (including tragic events they have experienced and resources connected with their socialisation and education), and to identify their plans for the future, would make it possible to understand whether a person will commit acts of violence in the future and enable motives for these acts that can be predicted to be established. Once in possession of this information it is possible to determine – even quantitatively and qualitatively – the risks factors of violence. Above all, though, this information is required for the development of individual plans for assistance, treatment or supervision.

References

1. Anestis, M. D., Anestis, J. C., Selby, E. A., Joiner, T. E. (2009). Anger rumination across forms of aggression. *Personality and Individual Differences*, 46(2), 192–196.
2. Andrews, D. A., Bonta, J. (2010). *The psychology of criminal conduct*. New Providence, New York: Taylor & Francis.
3. Archer, J. (2002). Sex differences in physically aggressive acts between heterosexual partners: A meta-analytic review. *Aggression and Violent Behavior*, 7(4), 313–351.
4. Barlett, C. P., Anderson, C. A. (2012). Direct and indirect relations between the Big 5 personality traits and aggressive and violent behavior. *Personality and Individual Differences*, 52(8), 870–875.
5. Birkley, E. L., Eckhardt, C. I. (2015). Anger, hostility, internalizing negative emotions, and intimate partner violence perpetration: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 37, 40–56. DOI: <http://doi.org/10.1016/j.cpr.2015.01.002>.
6. Burfeind, J. W., Bartusch, D. (2011). *Juvenile delinquency: An integrated approach*. Boston, MA: Jones and Bartlett.
7. Cabalski, M. (2014). *Przemoc stosowana przez kobiety. Studium kryminologiczne*. Kraków: Impuls.
8. Caprara, G. V., Perugini, M., Barbaranelli, C. (1994). Studies of individual differences in aggression. (In) M. Potegal, J. F. Knutson (Eds.), *The dynamics of aggression: Biological and social processes in dyads and groups* (pp.123–153). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
9. Carnelley, K. B., Pietromonaco, P. R., Jaffe, K. (1994). Depression, working models of others, and relationship functioning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66, 127–140.
10. Cavanaugh, M. M., Gelles, R. J. (2005). The utility of male domestic violence offender typologies: New directions for research, policy, and practice. *Journal of Interpersonal Violence*, 20, 155–166.
11. Chiffrieller, S. H., Hennessy, J. J. (2006). Male batterer profiles: Support for an empirically generated typology. *Journal of Offender Rehabilitation*, 44, 117–131.
12. Cugowski, M. (2013). *Kobieta – sprawczyni przemocy w rodzinie. Uwarunkowania*. Niepublikowana praca magisterska. Katowice: Uniwersytet Śląski.
13. Dempsey, B. (2013). *Men's experience of domestic abuse in Scotland: What we know and how we can know more*. Edinburgh: Abused Men in Scotland. Retrieved 20 December 2019 from: <http://www.abusedmeninscotland.org/Final%20What%20We%20Know%20LitRev%20June%202013.pdf>.
14. Dutton, D. G., Saunders, K., Starzomski, A., Bartholomew, K. (1994). Intimacy-anger and insecure attachment as precursors of abuse in intimate relationships. *Journal of Applied Social Psychology*, 24(15), 1367–1386.
15. Dutton, D. G. (2001). The gender paradigm and custody disputes. *International Journal for Family Research and Policy*, 1(1), 8–30.
16. Dutton, D. G. (2001). *Przemoc w rodzinie*. Warszawa: Grupa Wydawnicza Bertelsmann Media.
17. Dutton, D. G. (2007). *The abusive personality: violence and control in intimate relationships*. Second edition. New York: Guilford Press.
18. Egan, V. (2009). The “Big Five”: neuroticism, extraversion, openness, agreeableness as an organisational scheme for thinking about aggression and violence. (In) M. McMurrin, R. C. Howard (Eds.), *Personality disorder and violence* (pp. 63–84). New York: Wiley & Sons. Retrieved 20 December 2019 from: www.academia.edu.
19. Finkel, E. J., De Wall, C. N., Slotter, E. B., McNulty, J. K., Pond, S. R. Jr., Atkins, D. C. (2012). Using I³ theory to clarify when dispositional aggressiveness predicts intimate partner violence perpetration. *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(3), 533–549.

20. Goldenson, J., Geffner, R., Foster, S., Clipson, C. (2007). Female domestic violence offenders: Their attachment security, trauma symptoms, and personality organization. *Violence and Victims*, 22(5), 530–543.
21. Goldenson, J., Spidel, A., Greaves, C., Dutton, D. (2009). Female perpetrators of intimate partner violence: Within-group heterogeneity, related psychopathology, and a review of current treatment with recommendations for the future, *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 18(7), 752–769.
22. Hamberger, L. K., Larsen, S. E. (2015). Men's and women's experience of intimate partner violence: A review of ten years of comparative studies in clinical samples. Part 1. *Journal of Family Violence*, 30(6), 699–717.
23. Manchak, S. M., Skeem, J. L., Douglas, K. S., Siranosian, M. (2009). Does gender moderate the predictive utility of the Level of Service Inventory – Revised (LSI-R) for serious violent offenders. *Criminal Justice of Behavior*, 36, 425–442.
24. Mathews, R., Matthews, J. K., Speltz, K. (1989). *Female sexual offenders: An exploratory study*. Orwell, VT: The Safer Society Press.
25. Mechem, C. C., Shofer, F. S., Reinhard, S. S., Hornig, S., Datner, E. (1999). History of domestic violence among male patients presenting to urban emergency department. *Academic Emergency Medicine*, 6, 786–791.
26. Meloy, J. (2003). Pathologies of attachment, violence, and criminality. (In) A. M. Goldstein, I. B. Weiner (Eds.), *Handbook of psychology. Volume 11. Forensic psychology* (pp. 509–522). New Jersey: John Wiley & Sons.
27. Middlebrooks, J. S., Audage, N. C. (2008). *The effects of childhood stress on health across the lifespan*. Atlanta: Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Injury Prevention and Controls.
28. Murdoch, S., Vess, J., Ward, T. (2010). Descriptive model of the offence process of women violent offenders. Distal background variables. *Psychiatry, Psychology and Law*, 19(3), 412–426.
29. Niehoff, D. (2005). *Biologia przemocy. Jak zrozumienie mózgu, zachowania i środowiska może przerwać błędne koło przemocy*. Poznań: Media Rodzina.
30. Orcutt, H., Garcia, M., Pickett, S. (2005). Female-perpetrated intimate partner violence and romantic attachment style in a college student sample. *Violence and Victims*, 20(3), 287–302.
31. Plopa, M. (2008). *Psychologia rodziny. Teoria i badania*. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
32. Rennison, M. C. (2009). A new look at the gender gap in offending. *Women & Criminal Justice*, 19, 171–190.
33. Rode, D. (2010). Typology of domestic violence perpetrators. Stress-coping strategies use by perpetrators. *Polish Psychological Bulletin*, 41, 12–23.
34. Rode, D., Marganski, A. (2014). Psychopathology of family violence perpetrators: The personality categorization of perpetrators. *Current Issue of Personality Psychology*, 2, 21–40.
35. Rode, D., Rode, M., Januszek, M. (2015). Psychosocial characteristics of men and women as perpetrators of domestic violence. *Polish Psychological Bulletin*, 46(1), 53–64, DOI: 10.1515/ppb-2015-0006.
36. Ross, M. J., Babcock, J. C. (2009). Gender and intimate partner violence in the United States: Confronting the controversies. *Sex Roles*, 62(3), 194–200.
37. Rossegger, A., Wetli, N., Urbaniok, F., Elbert, T., Cortoni, F., Endrass, J. (2009). Women convicted for violent offenses: Adverse childhood experiences, low level of education and poor mental health. *BMC Psychiatry*, 9, 1–7. DOI: <http://doi.org/10.1186/1471-244X-9-81>.
38. Simmons, C., Lehmann, P., Cobb, N., Fowler, C. (2005). Personality profiles of women and men arrested for domestic violence: an analysis of similarities and differences. (In) F. Buttell, M. Carney (Eds.), *Women who perpetrate relationship violence* (pp. 63–83). New York: Haworth Press.
39. Spidel, A., Greaves, C., Nicholls, T. L., Goldenson, J., Dutton, D. G. (2013). Personality disorders, types of violence, and stress response in female who perpetrate intimate partner violence. *Psychology*, 4, 5–11.
40. Steinmetz, S. K. (1987). Family violence. Past, present and future. (In) M. B. Sussman, S. K. Steinmetz (Eds.), *Handbook of marriage and the family* (pp. 21–34). New York: Sage.
41. Steinmetz, S. K. (1988). *Duty bound: elder abuse and family care*. New York: Sage.
42. Straus, M. A., Gelles, R. J., Steinmetz, S. (1980). *Behind closed doors. Violence in the American family*. New York: Anchor Press.
43. Straus, M. A. (2003). Przemoc fizyczna kobiet wobec partnerów: poważny problem społeczny. (In) M. R. Walsh (Ed.) *Kobiety, mężczyźni i płęć. Debata w toku* (pp. 252–267). Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN.
44. Strelau, J., Zawadzki, B. (1993). The formal characteristics of the behavior-temperament inventory (FCB-TI): Theoretical assumptions and scale construction. *European Journal of Personality*. Special issue: *New Developments in Temperament Psychology*, 7(5), 313–336.
45. Stuart, G., Moore, T., Gordon, K., Ramsey, S., Kahler, C. (2006). Psychopathology in women arrested for domestic violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 21, 376–389.
46. Sukhodolsky, D. G., Golub, A., Cromwell, E. N. (2001). Development and validation of the anger rumination scale. *Personality and Individual Differences*, 31, 689–700.
47. Taxman, F. S., Marlowe, D. M. (2006). Risk, needs, responsibility: In action or inaction. *Crime and Delinquency*, 52(1), 3–6.
48. Van Voorhis, P., Wright, E. M., Salisbury, E., Bauman, A. (2010). Women's risk factors and their contributions to existing risk/needs assessment. *Criminal Justice of Behavior*, 37, 261–288.

49. Vess, J. (2011). Risk assessment with female sex offenders: Can women meet the criteria of community protection laws? *Journal of Sexual Aggression*, 17, 77–91.
50. Walsh, Z., Swogger, M. T., O'Connor, B. P., Schonbrun, Y. C., Shea, M. T., Stuart, G. L. (2010). Subtypes of partner violence perpetrators among male and female psychiatric patients. *Journal of Abnormal Psychology*, 119, 563–574.
51. Winstok, Z., Straus, M. A. (2016). Bridging the two sides of a 30-year controversy over gender differences in perpetration of physical partner violence. *Journal of Family Violence*, 31, 933–935.
52. Zagała, D. (2016). *Czynniki ryzyka stosowania przemocy przez kobiety i mężczyzn*. Niepublikowana praca magisterska, Katowice: Uniwersytet Śląski.
53. Zawadzki, B., Strelau, J., Szczepaniak, P., Śliwińska, M. (1998). *Inwentarz Osobowości NEO FFI Costy i McCrae*. Warszawa: Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego.

Corresponding author

dr hab. Danuta Rode
SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny
ul. Techników 9
PL 40-326 Katowice
e-mail: drode@swps.edu.pl

KOBIETA SPRAWCZYNI PRZEMOCY W RODZINIE – CZYNNIKI RYZYKA

1. Wprowadzenie

Przemoc stosowana przez kobiety w rodzinie jest mniej zauważana społecznie między innymi ze względu na mniejszy stopień fizycznych obrażeń, jakie pozostawia ona na ciele osób pokrzywdzonych oraz ich niechęć do ujawniania faktu, iż doznają przemocy ze strony kobiety, często życiowej partnerki. Dowody sugerują, że różnica między płciami w przypadku przemocy ulega regularnemu zmniejszeniu, a kobiety stanowią coraz większy odsetek w grupie przestępstw z użyciem przemocy (np. Rennison, 2009). Liczba kobiet pojawiająca się w wymiarze sprawiedliwości w sprawach karnych dotyczących przemocy w rodzinie jako oskarżone wyraźnie wzrasta, a przemoc dokonywana przez kobiety budzi coraz większe zainteresowania badawcze (Manchak, Skeem, Douglas, Siranosian, 2009).

W przeprowadzonych badaniach starano się ustalić czynniki ryzyka dokonywania przez kobiety aktów przemocy w rodzinie, podjęto także próbę przedstawienia psychologicznej charakterystyki kobiet sprawczyń przemocy domowej.

Próby diagnozowania zjawiska kobiecej przemocy w rodzinie podejmowali nieliczni badacze (Steinmetz, 1987; Rennison, 2009; Murdoch, Vess, Ward, 2010; Straus, 2003). Starali się oni przedstawić przede wszystkim przejawy przemocy stosowanej przez kobiety wobec swoich partnerów, a także zakres i formy występowania zjawiska, mniej zwracano uwagi na zakresienia psychologicznej charakterystyki kobiet stosujących przemoc wobec członków rodziny. Wiedza na ten temat jest znacznie rozproszona, jej elementy można znaleźć w źródłach opisujących syndrom maltretowanego męża (Steinmetz, 1987; 1988) i przypadki kobiecej przemocy w związkach heteroseksualnych (Goldenson, Geffner, Foster, Clipson, 2007; Stuart, Moore, Gordon, Ramsey, Kahler, 2006). Dutton (1994), Goldenson, Spidel, Greaves i Dutton (2009) określają występujące u kobiet sprawczyń przemocy problemy z utrzymywaniem równowagi emocjonalnej. Niestabilność emocjonalna powoduje częste zmiany nastroju, słabą kontrolę emocji; częściej niż mężczyźni kobiety doświadczają napięć w formie np. złości i gniewu, co zwiększa prawdopodobieństwo stosowania aktów przemocy wobec osób, których obarczają odpowiedzialnością za te emocje. Analiza wyników badań Rode, Rode i Januszka (2015) dotyczących charakterystyk psychologicznych kobiet i mężczyzn sprawców przemocy w rodzinie sugeruje, że kobiety są bardziej otwarte na doświadczenia, bogatsze pod względem przeżyć i doznań, natomiast sprawcy mężczyźni pozostają

w zachowaniu bardziej konwencjonalni i konserwatywni w poglądach. U sprawczyń przemocy czynnikiem być może wspierającym łatwość adaptacji w różnych sytuacjach życiowych jest wyższy poziom inteligencji emocjonalnej, co pozwala na większą elastyczność zachowania i otwartość wobec innych. Należy jednak natychmiast dodać, że niezależnie od płci sprawcy przemocy w obszarze funkcjonowania emocjonalnego przejawiają obniżenie kompetencji i umiejętności, które umożliwiają im efektywne przetwarzanie informacji emocjonalnych i radzenie sobie z wymaganiami oraz naciskami środowiskowymi, w tym także kompetencji do utrzymywania bliskich więzi interpersonalnych (Rode, 2014; Rode i in., 2015).

Można zauważyć, iż uboga, z wymienionych wyżej przyczyn, literatura tematu oscyluje praktycznie całkowicie wokół tematyki przemocy fizycznej, pozostałe główne formy przemocy, tj. kobieca przemoc psychiczna i seksualna, poza nielicznymi wyjątkami (Mathews, Mathews, 1989; Goldenson i in., 2007; Vess, 2011) nie stanowią przedmiotu badań. Straus (2003) stwierdza, iż w ciągu 35 lat badań i w blisko trzydziestu analizowanych przez niego obszarach badawczych nad przemocą w parach formalnych i nieformalnych zamieszkujących wspólnie liczba napaści inicjowanych przez obie płcie równoważyła się, a najpowszechniejszym motywem przemocy fizycznej stosowanej zarówno przez mężczyzn, jak i kobiety, jest dążenie do dominacji i sprawowania kontroli (Winstok, Straus, 2016). Archer (2002), Mechem, Shofer, Reinhard, Hornig i Datner (1999), Hamberger i Larsen (2015) podają, że formy przemocy fizycznej stosowanej przez kobiety wobec ich partnerów są mocno agresywne; mężczyźni, którzy stają się ofiarami przemocy ze strony kobiet, są: kopani, gryzieni, bici pięściami, duszeni, czego skutkiem są stany depresyjne ofiar, lęk, zaburzenia psychosomatyczne, próby samobójcze, samookaleczenia. Cugowski (2012) na podstawie analiz 119 „Niebieskich Kart” wyróżnił akty przemocy stosowane przez kobiety dopuszczające się agresji wobec bliskich w rodzinie. Formy przemocy fizycznej żon wobec męża polegały na: popychaniu (69%), uderzaniu (44%), policzkowaniu (41%), uszkodzeniu ciała (37,50%), kopaniu (21,88%). Formy przemocy psychicznej żon wobec męża polegały na: krytykowaniu (94%), wyzywaniu (94%), poniżaniu (84%), nękanii (81%), grożeniu (69%) i ośmieszaniu (63%).

Narażone na akty przemocy ze strony matki były także dzieci, w tym szczególnie córki; spośród form przemocy fizycznej stosowanej wobec nich najczęściej stosowane były: popychanie (80%), szarpanie (67%),

uderzanie (53%), kopanie (33%); wobec synów te same formy agresji przyjmowały mniejszy wymiar: popychanie (20%), uderzanie (40%) – lub nie występowały, np. kopanie, szarpanie. Formy przemocy fizycznej stosowane wobec dzieci to: ośmieszanie (córkę – 63%, synowie – 60%), wyzywanie (córkę – 93%, synowie – 80%), krytykowanie (córkę – 83%, synowie – 60%). Podobny zakres zjawiska przemocy domowej stosowanej przez kobiety pokazują badania z innych krajów. Przykładowo opracowanie sporządzone przez organizację *Abused Men in Scotland (AMIS)* na podstawie oficjalnych raportów rządowych pokazuje, iż ryzyko doświadczenia nadużyć ze strony partnerki wśród mężczyzn powyżej 16 roku życia wynosi 13%. Dodatkowo analizy ujawniają, iż aż w 25% przypadków przemocy domowej doznawanej przez mężczyzn dzieci były świadkami tych aktów (Dempsey, 2013).

Interesujące dane dotyczące sprawców przestępczości z użyciem przemocy w Szwajcarii przedstawiają Rossegger i współpracownicy, donosząc, że chociaż kobiety stanowią zdecydowaną mniejszość sprawców w tej grupie przestępstw (jedynie 8%), to jednak odpowiadają one za 56,3% przestępstw, w których ofiara została poważnie lub śmiertelnie zraniona (2009). Eksperymentalne badania Ross i Babcock (2009) dostarczają podobnych danych. Autorki te zaobserwowały, iż w czasie kłótni z partnerami badane kobiety zachowują się w sposób bardziej dominujący, zaczepny i pogardliwy wobec partnera niż mężczyźni. Dane te pokazują, że kobiety, które sięgają po przemoc, w swoich działaniach często są bardziej brutalne od mężczyzn.

Straus (2003) zwraca uwagę na częstą tendencję do pomijania w badaniach nad maltretowaniem kobiet aspektu związanego z prowokowaniem oraz inicjowaniem napaści fizycznej przez same kobiety. Teoria I3 Finkela (2012), która stanowi podstawę do ustrukturalizowania licznych czynników ryzyka prowadzących do przemocy, kładzie nacisk na dotychczas mało sygnalizowany, wręcz pomijany czynnik, jakim jest prowokacja. Czynnik ten – jako główny generator – może być uruchamiany przez zachowanie osoby bliskiej lub też poprzez przeszkodę w realizowaniu celu. Na to, czy dana osoba w sytuacji prowokacji zareaguje agresywnie, mają wpływ czynniki indywidualne, sytuacyjne i socjalizacyjne.

Podsumowując przestawiony materiał, należy stwierdzić, iż spośród przeprowadzonych badań znaczna ich część o charakterze porównawczym wskazuje na podobną tendencję do inicjowania ataków fizycznych zarówno przez mężczyzn, jak i przez kobiety. Obie grupy kierują się podobnymi pobudkami, m.in. kontrolą, dominacją, egzekwowaniem czegoś, wyrażaniem gniewu, chęcią odwetu lub samoobroną (Straus, 2003; Cabalski, 2014).

Na podstawie literatury tematu sformułowano następujące problemy badawcze:

- Czy kobiety sprawczynie przemocy w rodzinie różnią się pod względem wybranych cech osobowości, cech temperamentu i stylu przywiązania od kobiet skazanych za popełnienie przestępstwa nienoszącego znamion przemocy?
- Jakie zmienne osobowościowe, temperamentalne, socjalizacyjne i demograficzne w najwyższym stopniu wyjaśniają ryzyko wystąpienia aktów przemocy w rodzinie dokonywanych przez kobiety?

W modelu badawczym uwzględniono cztery kategorie zmiennych. Należą do nich zmienne osobowościowe, temperamentalne, socjalizacyjne oraz demograficzne, które według literatury tematu mogą być istotnymi predyktorami pojawienia się zachowań o znamionach przemocy (Barlett, Anderson, 2012; Meloy, 2003; Middlebrooks, Audage, 2008; Egan, 2008; Rode, 2010; Burfeind, Bartusch, 2011).

Na podstawie literatury dotyczącej niniejszego tematu zdecydowano się wyróżnić następujące właściwości psychiczne kobiet sprawczyń przemocy: cechy osobowości w oparciu o Model Wielkiej Piątki (*neurotyczność, ekstrawertyczność, otwartość na doświadczenia, ugodowość, sumiennność*), cechy temperamentu (*żwawość, perseweratywność, wrażliwość sensoryczna, reaktywność emocjonalna, wytrzymałość, aktywność*) oraz style przywiązania (*unikający, lękowo-ambiwalentny, oparty na poczuciu bezpieczeństwa*). Zmienne demograficzne to: *wykształcenie, miejsce zamieszkania, stan cywilny, sytuacja materialno-bytowa rodziny, naużywanie alkoholu przez sprawczynię*. W zmiennych socjalizacyjnych uwzględniono: *alkohol w rodzinie (nadużywanie alkoholu przez ojca lub matkę), doświadczenie przemocy (fizyczna, przemoc psychiczna) jako ofiary w rodzinie pochodzenia oraz konflikty między rodzicami*.

Badania nad związkiem osobowości z tendencjami do maltretowania członków rodziny prowadzone są od wielu lat. Dutton (2001) wykazał, iż kombinacja takich właściwości, jak: przywiązanie lękowe, cechy osobowości borderline oraz symptomy chronicznej traumy (doświadczenia traumatyczne) generują kształtowanie się tzw. osobowości przemocowej/nadużywającej (*abusive personality*) u mężczyzn i kobiet – sprawców przemocy. Walsh i współpracownicy sprawdzili, czy mężczyźni sprawcy przemocy w rodzinie różnią się pod względem cech osobowości od dopuszczających się przemocy kobiet (2010). W oparciu o uzyskanie wyniki sformułowano wniosek: sprawców przemocy w bliskich związkach, zarówno mężczyzn, jak i kobiety, podzielić można na trzy grupy: sprawców antyspołecznych – posiadają wysoki poziom psychopatycznych cech osobowości, dysforycznych – cechują się dużą lękliwością, depresyjnością oraz innymi typami dysfunkcji psychicznych, sprawców o niskim poziomie patologii – osoby o prawidłowej strukturze osobowości, rzadko przejawiają skłonności do stosowania przemocy.

Temperament

Aktywność jako cecha temperamentu ma status regulatora w poszukiwaniu stymulacji, które jest uwarunkowane poziomem reaktywności. Zachowania agresywne były wykorzystywane do kompensacji niedoboru stymulacji. W badaniach autorów (Straus, Gelles, Steinmetz, 1980; Birkley, Eckhardt, 2015) wykazano wysoki stopień reagowania agresją na bodźce o bardzo niskich wartościach. Caprara, Perugini i Barbaranelli (1994) wskazali na wysoką pobudliwość sprawców i nadmierną impulsywność z silną reakcją na najmniejszy nawet bodziec lub prowokację. Cabalski (2014) wskazuje, że w profilu psychologicznym kobiet posługujących się przemocą wyraźnie zauważa się ich nadpobudliwość, łatwość wpadania w gniew, agresywność. Goldenson i in. (2009) wykazali, że cechy temperamentu, takie jak reaktywność emocjonalna czy perseweratywność, mają znaczenie w dokonywaniu aktów przemocy zarówno przez mężczyzn, jak i kobiety.

Style przywiązania

Teoria stylów przywiązania stanowi podstawę rozumienia i wyjaśniania poznawczych, afektywnych i behawioralnych elementów relacji w bliskich związkach, która cechuje się występowaniem napięć, konfliktów (Goldensoni in., 2009; Carnelley, Pietromonaco, Jaffe, 1994). Wyniki wskazują na istotną rolę wypartego niepokoju oraz unikania intymności na drodze od wczesnego narażenia na przemoc w dzieciństwie do przemocy wobec partnera. Szczególną uwagę poświęcono stylom przywiązania kobiet (Goldenson i in., 2007; Orcutt, Garcia, Pickett, 2005). Z badań wynika, że jednostki (kobiety, mężczyźni) z niebezpiecznym stylem przywiązania wykazują skłonność do postrzegania partnerów jako niedostępnych, niesolidnych i niewiarygodnych. Badania nad kobietami sprawcami przemocy domowej wykazały wspólny wzorzec cech psychopatologicznych (uraza, podejrzliwość i wrogość) w obrębie osobowości (Simmons, Lehmann, Cobb, Fowler, 2005; Stuart, Moore, Gordon, Ramsey, Kahler, 2006).

2. Metoda. Dobór próby

Zgodnie z założeniami pracy kryterium wyodrębnienia grupy był rodzaj przestępstwa (dobór celowy). Badaniami objęto dwie grupy kobiet: 130 kobiet skazanych z art. 207 § 1 i 2 k.k. za znęcanie się nad członkami swojej rodziny oraz 80 kobiet skazanych za popełnienie przestępstw nienoszących znamion przemocy, odbywających karę pozbawienia wolności.

Autorka uzyskała zgodę dyrektorów zakładów karnych na przeprowadzenie badań według ustalonej pro-

cedury badawczej, pozwoliło to przy współudziale psychologów pracujących w tych zakładach dokonać doboru grupy badawczej i je wykonać zgodnie z ustalonym programem. Uczestnicy wyrażali zgodę na udział w badaniach, wcześniej zostali poinformowani o ich celu i przebiegu oraz o tym, że wyniki wykorzystywane będą w sposób anonimowy, a same badania są dobrowolne i w każdej chwili można się z nich wycofać bez jakichkolwiek konsekwencji. Część badań prezentowanych w artykule wykonał i opracował Dominik Zagała w ramach pracy magisterskiej pt. „Czynniki ryzyka stosowania przemocy przez kobiety i mężczyzn”.

3. Charakterystyka badanych

3.1. Czynniki demograficzne

Średnia wieku w obu grupach kobiet wynosiła 37 lat. Przeważały osoby z wykształceniem podstawowym i zawodowym – 77,5% (odpowiednio: 38,6%, 38,9%), natomiast osoby z wykształceniem średnim i wyższym stanowiły 22,5% badanej grupy (z tego tylko 2,46% kobiet legitymowało się wykształceniem wyższym). W grupie przeważały osoby będące w związku małżeńskim (70,3%), pozostałe pozostawały w związkach nieformalnych. Uzupełniając charakterystykę demograficzną, warto zaznaczyć, że badane to w większości mieszkanki miast i miasteczek (86,6%) w dużym stopniu (61,2%) określające swoją sytuację materialno-bytową jako dobrą lub bardzo dobrą.

3.2. Czynniki socjalizacyjne

Można stwierdzić, że zdecydowana większość kobiet sprawczyń przemocy (53,1%) spożywa alkohol (kobiety osadzone za przestępstwa nienoszące znamion przemocy – 43,8%), na uwagę zasługuje fakt, że wychowywane były w środowisku rodzinnym, w którym rodzice w większości nie nadużywali alkoholu (ojcowie – 63,9%, matki – 81,5%), można zatem przypuszczać, że alkohol nie stanowił w ich rodzinach pochodzenia podstawowego źródła konfliktów i stresów, a więc badane nie miały możliwości modelowania pewnych wzorów zachowań, np. rozwiązywania problemów z pomocą alkoholu. Dane przedstawia tabela 1.

Taki rozkład wyników może sugerować, że nadużywanie alkoholu w rodzinie pochodzenia nie jest warunkiem koniecznym ani wystarczającym do warunkowania w przyszłości zachowań przemocowych. Badane doświadczały w rodzinie biologicznej aktów przemocy zarówno fizycznej (34,6%), jak i psychicznej (45,3%), wychowywały się w rodzinach, w których często dochodziło do konfliktów między rodzicami (46,2%). Kobiety dokonujące przestępstw bez oznak przemocy wycho-

wywane były także w rodzinach, w których rodzice nie potrafili ze sobą rozmawiać, a problemy rozwiązywali poprzez kłótnie. Można wnosić, że z jednej strony jest wysoce prawdopodobne, że niektóre z osób badanych wytworzyły w sobie uogólnioną reprezentację, w której konflikt i agresja są ze sobą ściśle powiązane. Dzieci obserwujące kłócących się rodziców, doznające aktów przemocy z ich strony, przyswajają sobie agresywny styl zachowania, uczą się, że agresja jest dopuszczalnym sposobem rozwiązywania problemów. Z drugiej strony istnieją jeszcze dodatkowe czynniki, może w rodzinie lub poza nią, które mają istotny wpływ na to, kto w toku rozwoju nasili agresywny styl zachowania, a kto będzie kontrolować swoje emocje.

4. Metody pomiaru

4.1. Inwentarz Osobowości NEO FFI Costy i McCrae

Inwentarz NEO-FFI jest narzędziem służącym do pomiaru pięciu czynników osobowości: neurotyczności (NEU), ekstrawertyczności (EKS), ugodowości (UGD), otwartości na doświadczenie (OTW) oraz sumienności (SUM), które składa się z 60 pozycji testowych (12 dla każdego wymiaru). Badani określają swoją odpowiedź na pięciostopniowej skali, w której 1 oznacza całkowity brak zgody ze wskazanym stwierdzeniem, 5 natomiast – zupełną akceptację stwierdzenia. Test jest polską adaptacją modelu zaproponowanego przez Costę i McCrae. Współczynnik α -Cronbacha dla poszczególnych skal wynosi kolejno: neurotyczność – 0,80, ekstrawertyczność – 0,77, ugodowość – 0,68, otwartość – 0,68 i sumiennosc – 0,82 (Zawadzki, Strelau, Szczepaniak, Śliwińska, 1998).

4.2. Formalna Charakterystyka Zachowania – Kwestionariusz Temperamentu (FCZ-KT)

Narzędzie przeznaczone jest do diagnozy temperamentu. Teoretyczną podstawę dla konstrukcji tego inwentarza stanowiła Regulacyjna Teoria Temperamentu. Kwestionariusz zawiera 120 pozycji – 20 dla każdej z sześciu skal. Wartości α -Cronbacha dla poszczególnych skal przedstawiają się następująco: żwawość – 0,77, perseweratywność – 0,77, wrażliwość sensoryczna – 0,72, reaktywność emocjonalna – 0,82, wytrzymałość – 0,86, aktywność – 0,82. Wyniki w każdej skali FCZ-KT oblicza się poprzez zsumowanie liczby odpowiedzi diagnostycznych. Wyniki surowe zostają przekształcone na wyniki znormalizowane, tj. staninowe. Ich interpretacja obejmuje dwa aspekty: psychometryczny i psychologiczny.

4.3. Kwestionariusz Stylów Przywiązaniowych (KSP)

Podstawą teoretyczną konstrukcji tego narzędzia jest koncepcja Hazan i Shavera. W oparciu o wyróżnione przez autorów style przywiązania Plopa (2008) stworzył kwestionariusz składający się z trzech skal: stylu bezpiecznego, stylu lękowo-ambiwalentnego oraz stylu unikowego. Narzędzie składa się z 24 stwierdzeń, do których badani ustosunkowują się poprzez wybór odpowiedzi na siedmiostopniowej skali, w której 1 oznacza całkowity brak zgody co do trafności stwierdzenia, a 7 – całkowitą zgodę. Rzetelność poszczególnych wymiarów kwestionariusza KSP jest wysoka i następująca dla każdej ze skal: styl bezpieczny $r = 0,91$, styl lękowo-ambiwalentny $r = 0,78$, styl unikowy $r = 0,80$. Wyniki rzetelności każdej ze skal potwierdzają, iż Kwestionariusz Stylów Przywiązaniowych spełnia wymogi metodologiczne.

4.4. Ankieta własna

Ankieta autorki stanowiła źródło następujących danych: 1. dane demograficzne badanych: wiek, wykształcenie, stan cywilny, miejsce zamieszkania, nadużywanie alkoholu i leczenie, sytuacja materialno-bytowa, 2. warunki socjalizacji to nadużywanie alkoholu przez rodziców, konflikty między nimi, doświadczenie przemocy (fizycznej, psychicznej) w rodzinie pochodzenia.

5. Wyniki badań

Analiza wyników badań zostanie przedstawiona w kolejności zadawanych pytań. W celu odpowiedzi na pytanie: czy kobiety sprawczynie przemocy w rodzinie różnią się pod względem osobowości, temperamentu i stylu przywiązania od kobiet skazanych za popełnienie przestępstwa nienoszącego znamion przemocy? wykorzystano, ze względu na nierówną licznosc obserwacji w porównywanych grupach, nieparametryczny test U Manna-Whitneya. Na wykresach zaznaczone zostały istotne różnice między medianami zmiennych w grupach.

5.1. Czy kobiety sprawczynie przemocy różnią się pod względem cech osobowości od kobiet, które zostały skazane za popełnienie przestępstwa nienoszącego znamion przemocy?

Różnica występuje jedynie w zmiennej neurotyczność. Można stwierdzić, iż kobiety sprawczynie przemocy są bardziej neurotyczne od kobiet, które jej nie stosują.

- 5.2. Czy kobiety sprawczynie przemocy różnią się pod względem cech temperamentu od kobiet, które zostały skazane za popełnienie przestępstwa nienoszącego znamion przemocy?

Test nieparametryczny U Manna-Whitneya wykazał istnienie istotnych statystycznie różnic na poziomie zmiennej perseweratywność i reaktywność emocjonalna w porównywanych grupach. Sprawczynie przemocy są bardziej perseweratywne i reaktywne emocjonalnie w porównaniu do kobiet, które nie zostały skazane za stosowanie przemocy.

- 5.3. Czy kobiety sprawczynie przemocy różnią się pod względem stylu przywiązania od kobiet, które nie zostały skazane za stosowanie przemocy?

Nie wykazano istnienia istotnych statystycznie różnic na poziomie zmiennej styl przywiązania w grupie kobiet sprawczyń przemocy oraz kobiet osadzonych za przestępstwa bez znamion przemocy.

Podsumowując wyniki tej części badań, można zauważyć, że kobiety dokonujące aktów przemocy w porównaniu do grupy kobiet, które nie dopuszczają się jej stosowania, są osobami mniej zrównoważonymi emocjonalnie, mającymi tendencje do częstszego doświadczania negatywnych emocji, reagowania na bodźce o niskich wartościach stymulujących oraz do powtarzania zachowań nawet po zaprzestaniu działania bodźca. Można przypuszczać, że są to kobiety bardziej impulsywne, które nie są w stanie zapanować nad negatywnym pobudzeniem, które się pojawia. W odpowiedzi na stresującą sytuację będą bardziej skłonne do natychmiastowego usunięcia bodźca, być może przez akty przemocy. Można domniemywać, że taka postawa może wynikać nie tylko z ich osobowościowej i temperamentalnej konstrukcji, ale także ze środowiska, w którym dorastały. W ich domach rodzinnych stosowana była przemoc, głównie fizyczna, która na zasadzie społecznego uczenia się być może została zinternalizowana jako adekwatny sposób reakcji. Związków aktów agresji kobiet wobec bliskich można również dopatrywać się w spożywaniu alkoholu, który obniża próg reagowania na bodźce i może intensyfikować liczbę zachowań o znamionach przemocy. Wnioskowanie to wymaga pogłębienia badań wraz z rozszerzeniem modelu i metodyki pracy.

- 5.4. W celu odpowiedzi na pytanie badawcze: jakie zmienne osobowościowe, temperamentalne, socjalizacyjne i demograficzne w najwyższym stopniu wyjaśniają ryzyko wystąpienia aktów przemocy w rodzinie dokonywanych przez kobiety? przeprowadzono analizę regresji

Do modelu regresji włączone zostały zmienne o największym poziomie istotności statystycznej. Z racji odmiennych skal służących pomiarowi zmiennych (interwałowa dla zmiennych ilościowych i nominalna dla zmiennych jakościowych) przeprowadzono regresję logistyczną, w której niedychotomiczne zmienne jakościowe zostały odpowiednio przekodowane. W analizie regresji zmienne demograficzne i socjalizacyjne są tu zatem nazywane zmiennymi ilościowymi, zmienne psychologiczne: osobowościowe, temperamentalne oraz style przywiązania ze względu na ich pomiar nazywano tu zmiennymi jakościowymi.

Analizę regresji logistycznej przeprowadzono w trzech krokach. W pierwszym z nich zbudowano model dla zmiennych niezależnych jakościowych, w drugim – dla ilościowych, następnie sformułowano model ogólny. Z uwagi na silne interkorelacje między predyktorami jako krok wstępny do analizy regresji logistycznej dla zmiennej przemoc przeprowadzono serię testów niezależności dla predyktorów jakościowych i zmiennej zależnej oraz testów istotności różnic dla zmiennych niezależnych ilościowych pod względem zmiennej zależnej.

W modelu wejściowym zmiennych jakościowych badano wszystkie wskazane predyktory jakościowe skorelowane ze zmienną zależną przemoc. Istotnymi statystycznie predyktorami było spożycie alkoholu, $OR = 2,28$; χ^2 Walda = 5,80; $p < 0,02$ i doznawanie przemocy fizycznej w rodzinie pochodzenia, $OR = 2,36$; χ^2 Walda = 3,81; $p < 0,05$.

Model ostateczny dla zmiennych ilościowych zawierał wyłącznie perseweratywność, $OR = 1,15$; χ^2 Walda = 7,51; $p < 0,006$. Żaden z predyktorów nie był istotny statystycznie, co najprawdopodobniej było spowodowane silnym skorelowaniem neurotyczności i reaktywności emocjonalnej $r > 0,60$; $p < 0,01$.

Analiza regresji przy użyciu zmiennych niezależnych pozwoliła w drugim kroku ograniczyć zbiór zmiennych istotnych dla analizowanej zmiennej, jaką jest przemoc dokonywana przez kobiety. Są to spożycie alkoholu i perseweratywność. W modelu obie te zmienne były istotne, zaś model był dobrze dopasowany do danych, $\chi^2 = 11,38$ (df = 2; N = 130); $p < 0,003$.

6. Dyskusja wyników i wnioski

Kobiety sprawczynie przemocy w rodzinie mają problemy z utrzymywaniem równowagi emocjonalnej, są niestabilne emocjonalnie i słabo kontrolują emocje. Wniosek ten należy uznać za mocno zasadny, potwierdzają go także badania innych autorów. Dutton (2007), Cavanaugh i Gelles (2005) oraz Goldenson i in. (2007) podkreślają, że kobiety częściej niż mężczyźni doświadczają napięć w formie np. gniewu czy złości, co zwiększa prawdopodobieństwo stosowania aktów przemocy.

Cechuje je impulsywność i zwiększona pobudliwość (Chiffrieller, Hennessy, 2006). Badacze doszli do wniosku, że nadmierna pobudliwość lub/i agresja może wynikać także z fluktuacji hormonalnych, które – towarzysząc okresowi przedmiesiączki – sprawiają, że kobiety są bardziej skłonne do reagowania emocjonalnego, to znaczy, że fluktuacje te mają wpływ przede wszystkim na zmianę sposobu postrzegania zagrożenia, a nie na bezpośrednio napędzanie agresji (Niehoff, 2005).

Czynniki, które, jak się wydaje, mają istotne znaczenie dla przewidywania ryzyka wystąpienia przemocy w grupie kobiet sprawczyń przemocy to spożywanie alkoholu oraz perseweratywność. Częste spożycie alkoholu może wiązać się z obniżeniem progu reakcji na bodźce oraz z mniejszym respektowaniem norm społecznych. Spożywanie alkoholu może być również sposobem na poradzenie sobie ze stresem, a także regulatorem pojawiających się napięć przekraczających optymalny poziom wzbudzenia. Można podsumować, że im więcej alkoholu spożywają kobiety sprawczynie przemocy, tym ryzyko wystąpienia aktów przemocy jest większe. Jak wspomniano, alkohol w największym uproszczeniu prowadzi do odhamowania napięć. Kobiety, ze względu na bardziej rozbudowaną sferę emocjonalną w stosunku do mężczyzn, dużo częściej przeżywają takie uczucia, jak: poczucie skrzywdzenia lub winy, stany lękowe czy też depresyjne (Van Voorhis, Wright, Salisbury, Bauman, 2010; Spidel, Greaves, Nicholls, Goldenson, Dutton, 2013). Można stwierdzić, iż kobiety posuwają się do specyficznej formy samoleczenia poprzez redukcowanie przy pomocy alkoholu nieprzyjemnych dla siebie stanów emocjonalnych. Lęk, strach i niepewność jako stany dysfunkcji emocjonalnych pod wpływem alkoholu ustępują. Sprawczynie, upijając się, prawdopodobnie mają także przekonanie, że kontrolują sytuację.

Perseweratywność jest cechą temperamentu związaną z neurotycznością należącą do czasowych charakterystyk zachowania. Jej wyższe nasilenie może wskazywać na silniejsze tendencje w powtarzaniu zachowań po zaprzestaniu działania bodźca. Możliwe, że w przypadku kobiet sprawczyń przemocy jej wyższe natężenie powoduje niemożność poradzenia sobie z nieprzyjemnym pobudzeniem i dłuższym zanurzaniem się w sytuacji, a nawet jej ruminacją, co w konsekwencji może skutkować pojawieniem się aktów przemocy. Skupianie uwagi na narastającym złym nastroju, przypominaniu sobie przeszłych epizodów złości oraz myśleniu o ich przyczynach i konsekwencjach jest elementem składowym wykonywanych aktów przemocy przez kobiety (Sukhodolsky, Golub, Cormwell, 2001). W tym przypadku alkohol mógłby pełnić funkcję katalizatora tych zachowań, jak i służyć poradzeniu sobie z ich przeżywaniem. Możliwe także, że na sposób reagowania przemocą przez kobiety wpływają i inne zmienne związane z procesem socjalizacji czy zmienne sytuacyjne, które nie zostały uwzglę-

nione w modelu badawczym, bądź też analiza statystyczna nie wykazała istnienia ich związków z przemocą.

Wart zauważenia jest fakt, że w grupie kobiet jednym z czynników ryzyka okazała się temperamentalna, czasowa charakterystyka zachowania, jaką jest perseweratywność. Świadczyć to może o tym, iż głównym czynnikiem ryzyka pojawienia się przemocy jest sposób, w jaki ludzie reagują na bodźce pojawiające się w otoczeniu oraz ich zapotrzebowanie na stymulację, a tym samym konstrukcja układu nerwowego. Należy jednak uważać przy wyciąganiu wniosków i generalizowaniu wyników na populację, bowiem nie każdy człowiek, który ma problem z regulowaniem odpowiedniego poziomu wzbudzenia, będzie skłonny do stosowania przemocy. Zjawisko to należy rozpatrywać na kilku płaszczyznach, a wyniki uzyskane w powyższej pracy mogą posłużyć do dalszych ich poszukiwań.

Zaprezentowane w niniejszej pracy badania własne odnoszą się do wybranych aspektów niezwykle złożonej problematyki czynników ryzyka sprawstwa przemocy w rodzinie. Materiał empiryczny pozwolił przedstawić istotne ustalenia badawcze wraz z ich interpretacją. Pozostają jednak zagadnienia wymagające poświęcenia znacznej uwagi i dalszych badań. Do nich należą: uwzględnienie w badaniach pomiaru ruminacji agresywnych jako tendencji do przypominania sobie przeszłych epizodów złości oraz myślenia o ich przyczynach i konsekwencjach. Przeprowadzone do tej pory badania pokazują, że ruminacje agresywne warunkują agresję (Anestis, Anestis, Selby, Joiner, 2009), brakuje natomiast badań dotyczących ich związku z sytuacją przemocy i płcią. Ważne wydaje się poszukiwanie czynników kształtujących doświadczenia skrytowane kobiet sprawczyń przemocy i ich wpływ na postrzeganie konfliktów w małżeństwie oraz sposobów radzenia sobie z nimi. Pomogłoby to sprecyzować odpowiedź na pytanie: Dlaczego doświadczenie doznania przemocy w dzieciństwie u niektórych sprawców prowadzi do jej stosowania w życiu dorosłym, a u niektórych nie ma żadnego znaczenia, bowiem nigdy nie dopuścili się aktów przemocy wobec najbliższych?

Autorka artykułu chce zwrócić uwagę na szczególną rolę oceny ryzyka przemocy w bliskich relacjach jako ważnego czynnika w przeciwdziałaniu przemocy w obszarze relacji rodzinnych. Ocena ryzyka przemocy jest fundamentem opartym na wynikach badaczy mających na celu ocenianie ryzyka dalszego agresywnego zachowania sprawców i kontynuowania przemocy wobec partnerów (Andrews, Bonta, 2010; Taxman, Marlowe, 2006). Zasada ryzyka zakłada, że można przewidzieć zachowania kryminalne, a intensywność interwencji powinna być dostosowana do poziomu ryzyka sprawców. Analiza predyspozycji indywidualnych do zachowań przemocowych osób dopuszczających się aktów agresji (w tym wobec bliskich w rodzinie), analiza ich biografii życiowej – do-

znanych traumatycznych zdarzeń, zasobów związanych z procesem socjalizacji i edukacji, a także identyfikacja planów na przyszłość – pozwala zrozumieć, czy dana osoba dopuści się w przyszłości aktów przemocy i jakie można przewidzieć motywy tych czynów. Dane te pozwalają określić czynniki ryzyka przemocy (nawet w wymiarze liczbowym i jakościowym), ale przede wszystkim są potrzebne do opracowania indywidualnego planu pomocy, leczenia czy nadzoru.